

ΜΙΣΕΛ ΝΤΕ ΣΕΡΤΩ

ΕΠΙΝΟΩΝΤΑΣ ΤΗΝ
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ
Η ΠΟΛΥΤΡΟΠΗ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΠΡΑΤΤΕΙΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
ΛΥΣ ΖΙΑΡ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΚΙΚΗ ΚΑΨΑΜΠΕΛΗ

Σ Μ Ι Λ Η

ΤΟ ΑΚΑΤΟΝΟΜΑΣΤΟ: ΠΕΘΑΙΝΩ

Σε μια ακτίνα γύρω από τον ετοιμοθάνατο, το προσωπικό του νοσοκομείου αποσύρεται. «Σύνδρομο φυγής εκ μέρους ιατρών και νοσοκόμων».¹ Η αποστασιοποίηση συνοδεύεται από οδηγίες, το λεξιλόγιο των οποίων τοποθετεί ήδη τον ζωντανό σε κατάσταση νεκρού: «Έχει ανάγκη να αναπαυθεί... Αφήστε τον να κοιμηθεί». Ο ετοιμοθάνατος πρέπει να μένει ήρεμος, σε ανάπαυση. Πέρα από τις φροντίδες και τα ηρεμιστικά που χρειάζεται ο ασθενής, οι οδηγίες αυτές εγκαλούν την αδυναμία του περίγυρου να ανεχτεί την εκφώνηση της αγωνίας, της απόγνωσης ή του πόνου: τέτοια πράγματα δεν πρέπει να λέγονται.

Οι ετοιμοθάνατοι είναι απόβλητοι (outcasts), επειδή είναι οι παρεκκλίνοντες του θεσμού που έχει οργανωθεί από και για τη διατήρηση της ζωής. Ένα «πρόωρο πένθος», φαινόμενο θεσμικής απόρριψης, τους τοποθετεί από τα πριν στον «νεκροθάλαμο»: τους τυλίγει με σιωπή ή ακόμα χειρότερα με ψέματα, προστατεύοντας τους ζωντανούς από τη φωνή που θα έσπαγε αυτόν τον φράχτη για να φωνάξει: «Θα πεθάνω». Κραυγή που θα δημιούργούσε έναν *embarrassingly graceless dying*.^{*} Το ψέμα («μα

* «Έναν ενοχλητικά άκομψο θάνατο». (Α.Ζ.)

όχι, όλα θα πάνε καλύτερα») είναι μια ασφάλεια ενάντια στον κίνδυνο της επικοινωνίας. Γιατί η απαγορευμένη κουβέντα, αν λεγόταν, θα πρόδινε τον αγώνα ο οποίος κινητοποιεί το νοσοκομείο και, υποθέτοντας ότι φροντίζω σημαίνει θεραπεύω, δεν θέλει να γνωρίζει αποτυχίες· θα ήταν κουβέντα βλάσφημη.

Μια αδιανόητη πρακτική

Επιπλέον ο ετοιμοθάνατος, νεκρός σε αναστολή, περιέρχεται έξω από το διανοητό, που ταυτίζεται μ' εκείνο που μπορεί κανείς να πράξει. Βγαίνοντας από το πεδίο που οριοθετείται από τις δυνατότητες παρέμβασης, εισέρχεται σε μια περιοχή απουσίας κάθε σημασίας. Τίποτα δεν μπορεί να λεχθεί εκεί όπου τίποτα πια δεν μπορεί να γίνει. Μαζί με τον αργόσχολο, περισσότερο κι από εκείνον, ο ετοιμοθάνατος είναι ο ανήθικος: ο ένας, υποκείμενο που δεν εργάζεται· ο άλλος, αντικείμενο που δεν προσφέρεται καν για κάποια εργασία. Κανένας τους δεν είναι ανεκτός σε μια κοινωνία όπου η εξαφάνιση των υποκειμένων αντισταθμίζεται παντού και συγκαλύπτεται από συνεχώς πολλαπλασιαζόμενες δουλειές. Έπρεπε να έρθει ο ναζισμός, λογικός μέσα στον τεχνοκρατικό ολοκληρωτισμό του, για να κατεργαστεί τους νεκρούς και να επιτύχει μεθόδους αποδοτικότερης εκμετάλλευσης, ικανές να διαβούν το όριο που τους αντιτάσσει το πτώμα, το αδρανές.

Σ' αυτόν τον συνδυασμό ανάμεσα σε υποκείμενα χωρίς δράση και πράξεις χωρίς δράστη, ανάμεσα στην αγωγία των ατόμων και τη διοίκηση των πρακτικών, ο ετοιμοθάνατος φέρνει το ζήτημα του υποκειμένου στο ακραίο σύνορο της αδράνειας, εκεί όπου είναι το πλέον ανοίκειο, το λιγότερο υποφερτό. Σ' εμάς, η απουσία εργασίας ταυ-

τίζεται με το χωρίς νόημα· πρέπει να την εξαλείψουμε, ώστε να εξακολουθήσει να ακούγεται ο λόγος που αρθρώνει ακούραστα εργασίες επί εργασιών και κατασκευάζει τη γνωστή δυτική αφήγηση ότι «υπάρχει πάντα κάτι να κάνεις». Ο ετοιμοθάνατος είναι η παραδρομή αυτού του λόγου. Είναι απρεπής, και δεν μπορεί παρά να βρίσκεται στην αντίπερα σκηνή. Συνεπώς τον λογοκρίνουμε, του στερούμε τη γλώσσα, τον τυλίγουμε σ' ένα σάβανο σιωπής: είναι ακατονόμαστος.

Ούτε η οικογένεια έχει να πει τίποτα. Τον άρρωστο τής τον έχει πάρει ο θεσμός που δεν αναλαμβάνει υπ' ευθύνη του το άτομο αλλά την πάθησή του, αντικείμενο το οποίο απομονώνουν, μετασχηματίζουν ή εξαλείφουν οι τεχνικοί, που αφοσιώνονται στην υπεράσπιση της υγείας όπως άλλοι προσηλώνονται στην υπεράσπιση της τάξης ή της καθαριότητας. Αποδιωγμένος από μια κοινωνία η οποία, πιστή στις αλλοτινές ουτοπίες, καθαρίζει τους δρόμους και τα σπίτια της απ' όλα τα παράσιτα της ορθολογικότητας της εργασίας —απορρίμματα, εγκληματικότητα, αναπηρία, γηρατειά—, ο ασθενής οφείλει να ακολουθήσει την ασθένειά του εκεί όπου τη χειρίζονται μέσω της θεραπευτικής αγωγής, στις εξειδικευμένες επιχειρήσεις, όπου μεταβάλλεται αμέσως σε επιστημονικό και γλωσσικό αντικείμενο ξένο προς την καθημερινή γλώσσα και ζωή. Τον βάζουν στην άκρη σε μια από τις τεχνικές και μυστικές ζώνες (νοσοκομεία, φυλακές, χωματερές) που ανακουφίζουν τους ζωντανούς απ' οτιδήποτε θα μπορούσε να φρενάρει την αλυσίδα παραγωγής και κατανάλωσης, εκείνες τις ζώνες οι οποίες, μες στη σκιά όπου κανένας δεν επιθυμεί να διεισδύσει, επιδιορθώνουν και ξεδιαλέγουν ό,τι μπορεί να σταλεί πίσω στην επιφάνεια της προόδου. Παγιδευμένος εκεί μέσα, γίνεται ένας

άγνωστος για τους δικούς του. Δεν βρίσκει πια στέγη μήτε στα σπίτια τους μήτε στις κουβέντες τους. Ίσως ο εξόριστος να γυρίσει κάποτε απ' την ξένη χώρα που μονάχα ξεχασμένη μπορεί να είναι, τη χώρα που τη γλώσσα της δεν την ξέρουν στον τόπο του. Αν όμως δεν γυρίσει, θα παραμείνει ένα αντικείμενο χωρίς καμία δυνατότητα να αποκτήσει κάποια σημασία, το μακρινό αντικείμενο μιας εργασίας και μιας αποτυχίας που είναι αδύνατο να αποτυπωθούν στον οικείο χώρο, στην οικεία γλώσσα.

Ο θάνατος, καθώς από τη μια μεριά λογίζεται αστόχημα ή προσωρινή παύση της ιατρικής μάχης, ένα χάσμα της, και από την άλλη απομακρύνεται από την κοινή εμπειρία, καθώς επέρχεται επομένως στο όριο της επιστημονικής εξουσίας και εκτός των οικείων πρακτικών, είναι το αλλού. Σε μια κοινωνία που δεν γνωρίζει επίσημα άλλη «ανάπαυση» από την αδράνεια ή τη σπατάλη, ο θάνατος εγκαταλείπεται, παραδείγματος χάριν, σε θρησκευτικές γλώσσες δίχως πέραση πια, παραδομένος σε τελετουργίες απογυμνωμένες εφεξής από την όποια πίστη τις κατοικούσε. Τον τοποθετούν σ' αυτούς τους παλαιούς χώρους, που έχουν μεν κι εκείνοι «μετατοπιστεί» από την επιστημονική παραγωγικότητα, αλλά τουλάχιστον παρέχουν κάτι λίγα σημεία (δυσανάγνωστα τώρα πια) για να συλλαβίσουν αυτό το πράγμα που στερείται νοήματος. Θέαμα παραδειγματικό και εθνικό: η μεγαλοπρέπεια που περιέβαλε τον θάνατο του Ντε Γκωλ είχε θεωρηθεί «δαισιναιμονία» από τα περισσότερα σημαίνοντα πρόσωπα που του εμπιστεύονταν τον θάνατό τους. Ό,τι αδυνατούσαν να κατονομάσουν, το ανέθεταν σε μια γλώσσα που αδυνατούσαν να την πιστέψουν. Στη θεματολογία της θρησκείας ή του διαβόλου, της φαντασίας ή

των μάγων και των μαγισσών –λεξιλόγια περιθωριοποιημένα–, εναποτίθεται κρυφά ή ξαναπροβάλλει μεταμφιεσμένος ο θάνατος, αυτός ο θάνατος που έχει γίνει αδιανόητος, ακατονόμαστος.²

Λέω σημαίνει πιστεύω

Ότι ο απωθημένος θάνατος επιστρέφει σε μια εξωτική γλώσσα (κάποιου παρελθόντος, αρχαίων θρησκειών ή μακρινών παραδόσεων): ότι μονάχα σε ξένες διαλέκτους πρέπει να ανακαλείται: ότι είναι εξίσου δύσκολο να τον μιλήσεις στη γλώσσα σου όσο και να πεθάνεις «σπίτι σου», στην «έδρα» σου – όλα τούτα δείχνουν έναν αποκλεισμένο που θα πρέπει να μεταμφιεστεί για να επιστρέψει. Ως παράδοξο σύμπτωμα αυτού του θανάτου δίχως γλώσσα, μια ολόκληρη λογοτεχνία περιγράφει το σημείο όπου εστιάζονται οι σχέσεις με το άλογο. Το κείμενο όλο και πολλαπλασιάζεται γύρω από τούτη την πληγή ενός ορθού λόγου. Γι' άλλη μια φορά, συντηρείται απ' ό,τι μονάχα αποσιωπημένο μπορεί να είναι. Ο θάνατος – αυτό είναι το ζήτημα του υποκειμένου.

Ένας ενδείκτης: οι ψυχαναλυτικές θεραπείες δείχνουν μέχρι ποιου σημείου η εμπειρία αρθρώνεται πάνω στην τοποθέτηση του υποκειμένου απέναντι στον θάνατό του. Ο μελαγχολικός λέει: «Δεν μπορώ να πεθάνω».³ ο ψυχαναγκαστικός: «Δεν γίνεται να μην πεθάνω» («για να επιλύσουν τις συγκρούσεις τους οι ψυχαναγκαστικοί», λέει ο Φρόυντ, «έχουν πρώτα απ' όλα ανάγκη τη δυνατότητα του θανάτου»).⁴ Αυτή όμως η τοποθέτηση του υποκειμένου, προτού εμφανιστεί στο πεδίο της ψυχαναλυτικής ανταλλαγής, υπάγεται στο οιδιπόδειο ζήτημα: «Ωστε λοιπόν, όταν δεν είμαι πια τίποτα, τότε γίνομαι

πραγματικά άνθρωπος;». Ο Ζακ Λακάν σχολιάζει: «Εκεί αρχίζει η συνέχεια της ιστορίας: το πέρα από την αρχή της ηδονής». Αλλά εκεί ακριβώς προστίθεται και μια τρίτη σιωπή στις σιωπές του εντεταλμένου θεσμού και της κοινής γλώσσας: η σιωπή του ίδιου του υποκειμένου. Που γυρεύει πάνω απ' όλα να πει. Λέει ο Μπορίς Βιαν:

Δεν θα 'θελα να φοφήσω
όχι κύριε, όχι κυρία,
πριν δοκιμάσω πρώτα
τη γεύση που με τυραννάει,
τη γεύση την πιο δυνατή.
Δεν θα 'θελα να φοφήσω
προτού πρώτα γευτώ
τη γεύση του θανάτου.

Ανάμεσα στο πεθαίνω και το φοφάω σαν σκυλί, έμμο-
νη ιδέα που υποβόσκει κάτω από τη γενικευόμενη στη
Δύση struggle for life,* υπάρχει η διαφορά της ομιλίας, η
οποία, πάνω στην κατάρρευση των παραστάσεων και
του έχουν, αρθρώνει το ερώτημα «Τι σημαίνει είμαι;». Ερώτημα «αργόσχολο». Ομιλία που δεν λέει πια τίποτα,
που δεν έχει τίποτε άλλο από την απώλεια απ' όπου
σχηματίζονται τα λόγια. Ανάμεσα στη μηχανή που στα-
ματάει ή ξοφλάει και το ενέργημα του πεθαίνω, υπάρχει
η δυνατότητα να το πεις αυτό, να το μιλήσεις. Η δυνατό-
τητα του θνήσκειν παίζεται σ' αυτόν τον ενδιαμέσο χώρο.

Σταματημένος στο κατώφλι της διαφοράς μεταξύ φο-
φάω και πεθαίνω, ο ετοιμοθάνατος εμποδίζεται να πει αυ-
τό το τίποτα που γίνεται ο ίδιος, ανίκανος για την πράξη
εκείνη που δεν θα παρήγαγε παρά μονάχα την ερώτησή

* «Πάλη για τη ζωή». (Α.Ζ.)

του. Θα του αρκούσε μάλιστα να έχει για θέση εκείνην που θα έπαιρνε στη γλώσσα του άλλου, τούτη τη στιγμή που δεν έχει πια να παρουσιάσει ούτε αγαθά ούτε αποδείξεις. Αν μονάχα τον καλούσαν –«Λάζαρε!»– και τον αποτύπωναν με το δικό του τ' όνομα στη γλώσσα μιας άλλης επιθυμίας, χωρίς τίποτα «ίδιο», στον θάνατο ή στη γέννησή του, να του δίνει το δικαίωμα για κάτι τέτοιο, θα σήμαινε μια επικοινωνία πέρα από την ανταλλαγή. Εκεί θα μπορούσε να ομολογηθεί η αναγκαία σχέση της επιθυμίας με ό,τι δεν μπορεί να έχει, με μια απώλεια. Θα σήμαινε ότι «συμβολίζουμε» τον θάνατο, ότι βρίσκουμε λόγια γι' αυτό (που δεν «αποδίδουν» κανένα περιεχόμενο), ότι ανοίγουμε στη γλώσσα της συνομιλίας την ανάσταση που δεν δίνει πίσω τη ζωή.

Τη θέση αυτή όμως την αρνούνται στον απομονωμένο. Η απώλεια των εξουσιών του και των κοινωνικών του προσώπων του απαγορεύει επίσης ό,τι φαινόταν να του επιτρέπει: την πρόσβαση στην αμοιβαία σχέση, που το λεξιλόγιό της ένα μόνο αφηγείται: «μου λείπεις».

Ωστόσο, για πρώτη και τελευταία φορά συμπιπτουν το πεθαίνω, το πιστεύω και το μιλώ. Γιατί σ' όλη μου τη ζωή δεν μπορώ τελικά να πιστέψω παρά μονάχα στον θάνατό μου, αν το «πιστεύειν» δηλώνει μια σχέση με τον άλλο που προηγείται από εμένα και δεν παύει να συμβαίνει. Δεν υπάρχει τίποτα τόσο «άλλο» όσο ο θάνατός μου, ευρετήριο κάθε ετερότητας. Αλλά και τίποτα δεν προσδιορίζει καλύτερα τη θέση απ' όπου να μπορώ να πω την επιθυμία μου για τον άλλο, την ευγνωμοσύνη μου που γίνομαι δεκτός –χωρίς να έχω να προσφέρω εγγυήσεις και αγαθά– στην ανίσχυρη γλώσσα της προσδοκίας μου για εκείνον. Το τι σημαίνει μιλώ, επομένως, τίποτα δεν το ορίζει ακριβέστερα από τον θάνατό μου.

Γράφω

Η «στερνή στιγμή» δεν είναι τίποτε άλλο από το έσχατο σημείο όπου καταφεύγει, οξύνεται και εκμηδενίζεται η επιθυμία του λέγειν. Πολύ πιθανόν να παρεισδύουν από πολύ πιο πριν στην κοινωνική ζωή τα στοιχεία εκείνα του θανάτου που έχουν μορφή προσδοκίας· όμως πρέπει πάντα να κρύβουν την απρέπειά τους. Το μήνυμά του προδίδεται στα πρόσωπα καθώς χαλάνε σιγά σιγά, αλλά μονάχα ψέματα έχουν για να πουν για εκείνο που εξαγγέλλουν (σώπάστε εσείς, αφηγήσεις γήρανσης που εξιστορούν οι ρυτίδες μου, τα μάτια μου, η δυσκινησία μου η πολύμορφη), και όλοι φροντίζουν να μην τα ωθήσουν να μιλήσουν (μη μας πείτε, πρόσωπα, ό,τι δεν θέλουμε να ξέρουμε).

Το ανήθικο μυστικό του θανάτου εναποτίθεται στις προστατευμένες σπηλιές που του επιφυλάσσει η ψυχανάλυση ή η θρησκεία. Ενοικεί τις αχανείς μεταφορές της αστρολογίας, της νεκρομαντείας ή της μαγείας, γλώσσες που γίνονται ανεκτές καθόσον συγκροτούν τις περιοχές του σκοταδισμού από τις οποίες «διακρίνονται» οι κοινωνίες της προόδου. Η αδυναμία του λέγειν ανάγεται επομένως πολύ πριν από τη στιγμή που οι προσπάθειες του ομιλητή εξουδετερώνονται μαζί του. Είναι εγγεγραμμένη σε όλες τις διαδικασίες που περιφράσσουν τον θάνατο ή τον διώχνουν έξω από τα σύνορα της πόλης, έξω από τον χρόνο, την εργασία και τη γλώσσα, προκειμένου να διαφυλάξουν μια θέση.

Φτιάχνοντας όμως τώρα εγώ την εικόνα του ετοιμοθάνατου, ενεργώ κατά τον ίδιο τρόπο. Συμμετέχω στην χοροϊδία που εντοπίζει τον θάνατο αλλού, στο νοσοκομείο ή στις στερνές στιγμές: τον μεταμορφώνω σε εικόνα του άλλου· ταυτίζοντάς τον με τον ετοιμοθάνατο, τον αναπα-

ριστώ ως το μέρος όπου εγώ δεν είμαι. Έτσι τον εξορκίζω, τον τοποθετώ στον διπλανό, τον εκτοπίζω σε μια στιγμή που το θεωρώ δεδομένο πως δεν είναι η δική μου. Προστατεύω τη θέση μου. Ο ετοιμοθάνατος για τον οποίο μιλώ παραμένει στην αντίπερα σκηνή, απρεπής, όσο δεν είμαι εγώ.

Η αναστροφή ξεκινά σ' αυτήν ακριβώς την εργασία της γραφής, ένα απλό αποτέλεσμα και/ή απόρριμμα της οποίας είναι οι αναπαραστάσεις. Αναρωτιέμαι τι κατασκευάζω, εφόσον το «νόημα» είναι εκεί, κρυμμένο στη χειρονομία, στο ενέργημα της γραφής. Γιατί γράφω, αν όχι λόγω μιας αδύνατης ομιλίας; Στο ξεκίνημα της γραφής υπάρχει μια απώλεια. Εκείνο που δεν μπορεί να λεχθεί — μια ανέφικτη αντιστοιχία ανάμεσα στην παρουσία και το σημείο — είναι το αξίωμα μιας εργασίας που ξαναρχίζει πάντα από την αρχή και εκπηγάζει από τον ου τόπο της ταυτότητας και τη θυσία του πράγματος. Η προσταγή του Τζέιμς Τζούς, «γράψ' το, που να πάρει, γράψε το!»,³ γεννιέται από μια παρουσία που έχει αφαιρεθεί από το σημείο. Η γραφή επαναλαμβάνει αυτή την έλλειψη με καθένα από τα γραφήματά της, λείψανα μιας πορείας διαμέσου της γλώσσας. Συλλαβίζει μια απουσία που είναι το προαπαιτούμενο και ο προορισμός της. Προχωρά εγκαταλείποντας διαδοχικά τις θέσεις που καταλαμβάνει και αρθρώνεται πάνω σε μια εξωτερικότητα η οποία της διαφεύγει, τον αποδέκτη της που έρχεται από αλλού, επισκέπτη αναμενόμενο, προσδοκώμενο, που όμως δεν ακούγεται ποτέ στους δρόμους της γραφής τους οποίους έχουν χαράξει στη σελίδα τα ταξίδια μιας επιθυμίας.

Η γραφή, πρακτική της απώλειας της ομιλίας, έχει νόημα μόνο έξω από τον εαυτό της, σε μια άλλη θέση, τη θέση του αναγνώστη, τον οποίο παράγει η ίδια ως την

αναγκαιότητά της, κατευθυνόμενη προς αυτή την παρουσία, χωρίς να μπορεί να τη φτάσει. Πηγαίνει προς μια ομιλία που δεν θα της δοθεί ποτέ, και η οποία γι' αυτό ακριβώς κατασκευάζει την κίνηση να είναι επ' άπειρον συνδεδεμένη με μια απάντηση λυτή, αποδεσμευμένη, από-λυτη, την απάντηση του άλλου. Από τούτη την απώλεια διαμορφώνεται η γραφή. Είναι χειρονομία ετοιμοθάνατου, αποσκίρτηση τού έχειν καθώς διασχίζει το πεδίο ενός γνωρίζειν, ταπεινή εκμάθηση τού πώς να «κάνεις νεύμα», να «βγάζεις νόημα».

Με τον τρόπο αυτό, ο θάνατος που δεν λέγεται μπορεί να γραφτεί και να βρει μια γλώσσα, ακόμα και αν, σ' αυτή την εργασία της ανάλωσης, επανέρχεται διαρκώς η ανάγκη να κατέχεις μέσω της φωνής, να αρνηθείς το όριο του ανυπέρβλητου που συναρθρώνει διαφορετικές παρουσίες, να ξεχάσεις μες στη γνώση την ευθραυστότητα την οποία εγκαθιδρύει σε κάθε θέση η σχέση της με άλλες.

Η θεραπευτική εξουσία και το αντίγραφό της

Η «λογοτεχνική» αυτή γραφή, κατασκευασμένη στο πλαίσιο μιας σχέσης με τον θάνατο, διακρίνεται από το «επιστημονικό» σύστημα (ένα «γραφικό» σύστημα επίσης), που ξεκινάει από μια τομή ανάμεσα στη ζωή και τον θάνατο και συναντά τον θάνατο ως αποτυχία της ζωής, πτώση ή απειλή της. Εδώ και τρεις αιώνες, χρειάστηκε τούτος ο διαχωρισμός της ζωής από τον θάνατο, ώστε να καταστούν δυνατοί οι λόγοι οι οποίοι, πλήρεις επιστημονικής φιλοδοξίας, έχουν την ικανότητα να κεφαλαιοποιούν την πρόοδο, χωρίς να υποφέρουν από την έλλειψη του άλλου. Εκείνο όμως που τους επέτρεψε να συγκροτηθούν ήταν η μετατροπή τους σε θεσμούς εξουσίας.

Έτσι, η τομή η οποία αντιπαρέθεσε στον θάνατο μια κατακτητική εργασία και η θέληση να καταληφθεί από μια οικονομική και θεραπευτική διοίκηση ο τεράστιος απέραντος άδειος χώρος της υπαίθρου του 18ου αιώνα —επικράτεια της δυστυχίας, νέα γη των ζωντανών νεκρών— οργάνωσαν τη γνώση σε συνάφεια με την εξαθλίωση. Η θεσμοθέτηση της ιατρικής γνώσης δημιούργησε τη μεγάλη ουτοπία μιας θεραπευτικής πολιτικής που να περιλαμβάνει, από το σχολείο ως το νοσοκομείο, όλα τα μέσα πάλης κατά της διεργασίας του θανάτου στον κοινωνικό χώρο. Ένας γενικός μετασχηματισμός σε εξουσία έδωσε «ιατρική» φυσιογνωμία σε μια διοίκηση επιφορτισμένη με το έργο να θεραπεύει, και ακόμα περισσότερο να οργανώνει την τάξη ως πρόληψη.

Αποστολή αυτής της υγειονομικής εκστρατείας ήταν να φράξει όλες τις ρωγμές απ' όπου παρεισέδυνε ο εχθρός. Καταχώριζε ακόμα και το σχολείο ως ιδιαίτερο τομέα μιας «ιατρικής αστυνομίας»: εισέβαλλε στις περιοχές της ιδιωτικής ζωής, για να κατακλύσει με υγειονομικά μέτρα όλους τους μυστικούς, ενδόμυχους δρόμους που ανοίγονται στο κακό, στη νόσο· θέσπιζε την υγιεινή ως εθνικό πρόβλημα στον αγώνα ενάντια στη βιολογική δυστυχία. Το ιατρικό αυτό μοντέλο της πολιτικής αναφερόταν αφενός στη δυτική φιλοδοξία μιας απεριόριστης προόδου του σώματος (σε μια οικονομία της πρόκλησης, που το σπορ της γινόταν η δημόσια σκηνή), αφετέρου στην έμμονη ιδέα ενός υπόγειου, διαρκούς εκφυλισμού (που εξέθετε σε κίνδυνο το βιολογικό κεφάλαιο όπου στηριζόταν η αποικιοκρατική επέκταση της χώρας).

Η γραφή, δυνατότητα να συντεθεί ένας χώρος συμμορφωμένος με ένα θέλω, αρθρωνόταν πάνω στο σώμα σαν σε μια κινητή, σκοτεινή, φευγαλέα σελίδα. Το βιβλίο

γινόταν το εργαστηριακό πείραμα αυτής της άρθρωσης στο πεδίο ενός οικονομικού, δημογραφικού ή παιδαγωγικού χώρου. Με την επιστημονική έννοια του όρου, το βιβλίο είναι «μυθοπλασία» του σώματος του επιδεκτικού γραφής· είναι ένα «σενάριο» κατασκευασμένο από τη θεώρηση προοπτικών, η οποία επιδιώκει να μετατρέψει το σώμα σε όλα όσα μπορεί να γράψει μια κοινωνία. Εφεξής δεν γράφουν πια πάνω στο σώμα. Το ίδιο το σώμα θα πρέπει να μεταμορφωθεί σε γραφή. Τούτο το σώμα-βιβλίο, σχέση της ζωής μ' εκείνο που γράφεται, πήρε βαθμιαία, από τη δημογραφία ως τη βιολογία, επιστημονική μορφή, το αξίωμα της οποίας είναι παντού η πάλη ενάντια στο γήρας, που θεωρήθηκε τότε κάτι μοιραίο, τότε σύνολο ελέγξιμων παραγόντων. Η επιστήμη αυτή είναι το σώμα που έχει μεταβληθεί σε λευκή σελίδα, όπου μια γραφική τέλεση μπορεί επ' άπειρον να δημιουργεί την προέλαση μιας βούλησης για έργα, ενός «θέλω να πράξω», μιας προόδου.

Αλλά, όπως το χαρτί για γράψιμο, το σώμα-φορέας φθείρεται κι αυτό. Ό,τι παράγεται ως διαχείριση ζωής, κυριαρχία ή γραφή του σώματος, μιλάει αδιάκοπα για τον θάνατο στην εργασία. Ό,τι ξεφεύγει ή επανέρχεται στον λόγο της επιστήμης, ομολογεί τον έμμονο αντίπαλο που ισχυρίζεται πως εξορκίζει. Και απ' όλες τις μεριές φουντώνει μια λογοτεχνία γύρω από τον πολιτικό και θεραπευτικό θεσμό. Ξαναφέρει στην επιφάνεια τούτο τον διάβολο και αφηγείται την ανησυχητική εγγύτητα του εξόριστου. Από τον Νίτσε ως τον Μπαταίγ, από τον Σαντ ως τον Λακάν, η λογοτεχνία αυτή, την οποία η εγκαθίδρυση του «επιστημονικού» λόγου, από τον 18ο αιώνα και μετά, εκδίωξε από το «ίδιο» πεδίο του και τη συγκρότησε ως άλλο, σηματοδοτεί στη γλώσσα την επιστροφή

του απόβλητου. Σήμερα, αποτελεί επίσης την περιοχή της μυθοπλασίας. Ομολογεί τα στοιχεία εκείνα της γνώσης που η ίδια η γνώση αποσιωπά. Είναι «διαφορετική» μονάχα επειδή, παύοντας να πραγματεύεται αντικείμενα τα οποία παράγει η γραφική τέλεση, έχει πάρει ως θέμα αυτή την τέλεση· μιλάει για τη γραφή την ίδια, διεργασία του βιβλίου στο πεδίο του θανάτου· είναι η επιστροφή του γραφικού μύθου στον εαυτό του· είναι «μυθοπλασία», με την έννοια ότι, στον χώρο του βιβλίου, αφήνει να επανεμφανιστεί ο αδιάκριτος άλλος, τη θέση του οποίου ήθελε να πάρει το κοινωνικό κείμενο· ανεβάζει στη σκηνή, στον τόπο ακριβώς της αποβολής του, τον αχώριστο αποκλεισμένο, τη διερώτηση για τον οποίο επαναφέρουν εναλλάξ η σεξουαλικότητα και ο θάνατος. Ο γραφικός χώρος, απαντώντας στην επιστήμη με μια διακωμώδηση που εξακολουθεί να κατοικείται από το φανταστικό που εκείνη δημιούργησε ή με μια ποιητική της αλλοίωσης και της αποστέρησης από κάθε κτήμα, ερωτικοποιείται. Με τη μορφή του μύθου της προόδου –του Βιβλίου–, εξελίσσεται το επικίνδυνο παιχνίδι της αναδόμησης. Ακόμα και το σώμα γράφεται τελικά εκεί, αλλά ως έκσταση γεννημένη από την πληγή που προξενεί ο άλλος, «ξόδεμα» μιας απόλαυσης αδιαχώριστης από το εφήμερο, άπιαστο σημείο φυγής που συνδυάζει την «υπερβολή» με το φθαρτό.

Σε μια γραφική προβληματική που συνδέεται με την ικανότητα να μη χάνεις τίποτα από τον χρόνο που περνά, να τον μετράς και να τον συσσωρεύεις, να εκμεταλλεύεσαι αποδοτικά τα κεκτημένα για να μετατρέψεις το κεφάλαιο σε υποκατάστατο αθανασίας, το σώμα επιστρέφει σαν τη στιγμή, συγχρονία της ζωής και του θανάτου: και τα δύο στον ίδιο τόπο."